

Jens Chr. Christensen: Som det fremgår af betænkningen, indstiller udvalget enstemmigt lovforslaget til vedtagelse, som det er fremsat af ministeren.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets tekst og dets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om gymnasieskoler og studenterkursus.

(Første behandling af lovforslaget (nr. 81) findes i tidenden sp. 2024, udvalgets betænkning i tillæg B. sp. 815).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Samuelson: I udvalget har vi skønnet det rimeligt at dele lovforslaget om ændring af lov om gymnasieskoler og studenterkursus i to dele, således at man nu gennemfører lovforslaget, for så vidt angår udskillelsen af realafdelingen fra gymnasieskolen af hensyn til både folkeskolen og gymnasieskolen, som skal til at lægge planer for det næste skoleår.

Det er lidt af en historisk begivenhed, at den forbindelse, der har været mellem folkeskolen og gymnasiet ved, at gymnasiet har haft realafdelinger, nu fjernes. Man kan sige, at det samarbejde, der har været mellem gymnasium og realskole, måske ikke altid

har været lige frugtbart, til trods for at man havde denne fælles interessesfære, og det er da mit håb, nu da folkeskolen overtager realafdelingen, at det må give anledning til, at man søger stadig væk at intensivere samarbejdet mellem gymnasieskole og folkeskole.

Undervisningsministeren (Helge Larsen): Jeg vil gerne takke udvalget for denne hurtige stillingtagen til spørgsmålet om afviklingen af realafdelingerne ved gymnasieskolerne. Det er både af hensyn til gymnasieskolerne og folkeskolens planlægning af det kommende års undervisning vigtigt, at afgørelsen træffes allerede nu.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslaget om deling af lovforslaget i 2 lovforslag:

a. forslag til lov om ændring af lov om gymnasieskoler og studenterkursus omfattende § 1, indledningen og nr. 1, og § 2 og

b. forslag til lov om ændring af lov om gymnasieskoler og studenterkursus omfattende § 1, indledningen og nr. 2, og § 2

vedtoges uden afstemning.

§§ 1 og 2 i lovforslag a.
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets [lovforslag a's] overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at dette lovforslag går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Vedrørende det under b. nævnte lovforslag foreslår udvalget, at behandlingen standses, og at det vises tilbage til fortsat behandling i udvalget.

Uden forhandling eller afstemning
vedtoges dette forslag.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om oprettelse af et forsøgsgymnasium i Herlev.

Lovforslaget (nr. 110) findes i tillæg A. sp. 2325, fremsættelsen i tidenden sp. 2399).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Orla Møller: Det er dyrt at eksperimentere. Det ses tydeligt af dette lovforslag. Både anlægs- og driftsudgifterne til et forsøgsgymnasium anslås til at være 50 pct. højere end for et normalt gymnasium. Det tvinger til at spørge, om man nu også får tilstrækkeligt for pengene. Jeg skal ikke skjule, at jeg er noget i tvivl. Jeg skal begrunde dette ikke blot ved en henvisning til udgifterne, men også til principielle problemer i forbindelse med dette lovforslag.

Jeg kunne være begyndt med at sige: sådan hænger man en gymnasireform i mælpose. Dette er, hvad der er blevet ud af tidligere store tanker om en regulær gymnasireform. Allerede i oktober måned kunne Berlingske Aftenavis meddele, at de hovedlinjer for fremtidens gymnasium, som det rådgivende organ for de gymnasiale uddannelser og HF-uddannelserne havde planlagt, ikke ville blive til noget foreløbig. Det er trist, at de nye og gode tanker om større tilvalg i gymnasiet ikke kommer videre.

Så vidt jeg kan læse af ministerens bemærkninger til lovforslaget, er der slået helt bom for videre overvejelser, for det fastslås, at forsøgene skal ske inden for rammerne af gymnasielovens § 21 og ikke drejer sig om forholdet til HF-uddannelsen. Dette sker, til trods for at det udvalg, der har udarbejdet betænkning nr. 542, udtrykkeligt anbefaler, at forsøgscenret får grundlag for videregående forsøg. De forsøg, som kan iværksættes, har altså begrænset værdi, fordi arbejdsområdet er begrænset. Begrænsningen betyder, at gymnasiet ikke ses i forhold til de øvrige undervisningsformer for den samme aldersgruppe. Der er ikke ét ord om, ikke én mulighed for at tage fat på den uddannelsesmæssige integration, som den pågældende uddannelsesdebat er i gang med. Selve eksistensen af en gymnasial uddannelse og et kursus med henblik på højere forberedelseseksamen under samme tag burde ellers gøre det nærliggende at tage fat på disse integrationsproblemer.

De klart formulerede synspunkter om smidige overgange mellem de forskellige former for uddannelse får ikke en chance med den givne målsætning fra ministeren i dette forslag. Nu mangler der blot, at der

kommer et forslag om at betragte lærlingeuddannelserne lige så isoleret, så er håbløsheden med hensyn til en kommende integration af uddannelsen for de 16-19-årige ved at være fuldkommen.

Jeg kan ikke tilbageholde et hjertesuk. Dette lovforslag drejer sig om godt og vel 30 mill. kr. Jeg er overbevist om, at de, der arbejder med lærlingeuddannelsen, og de, der skal have lærlingeuddannelsen, og de, der står i den situation ikke at få særlig stor uddannelse, med stor glæde ville have set, at en regering også havde 30 mill. kr. til eksperimenter på disse områder. Forslaget her låser eksperimenterne så fast til et eksisterende gymnasium, at der tilsyneladende ikke engang er mulighed for at eksperimenter med vort stivnede eksamenssystem.

Yderligere har jeg en anden principiel indvending, som tjener til at stille forslaget i relief. Det tidligere nævnte udvalg, der har afgivet betænkning nr. 542, havde som kommissorium fået for det første at udarbejde en skitse for et forsøgscenter — det er det, som kan gennemføres med det foreliggende forslag — for det andet at tilgodese særlige forudsætninger med hensyn til spørgsmålene vedrørende skoledemokrati. Man kom til det resultat, at man ikke turde gennemføre begge dele i samme forsøgsgymnasium. Det skal dog nok vise sig, at det kan give nogle vanskeligheder ved gennemførelsen af det forsøgsgymnasium, der nu planlægges, hvis der ikke også tages hensyn til de eksperimenter, der skal foretages med elevdemokrati og med samarbejde mellem elever og lærere.

Det værste i denne forbindelse er, at ministeren tilsyneladende totalt har overset, at i betænkning nr. 542 har arbejdsgruppen ikke blot udarbejdet et forslag til et forsøgscenter, men også til en forsøgsskole på linje med dem, der findes i Norge og Sverige. Ikke med ét ord har ministeren vist, at dette forslag eksisterer i betænkningen, eller at han har ønsket om at fremme det. Det havde været muligt at gøre opmærksom på, at man havde til hensigt at tilgodese disse synspunkter ved at sørge for, at det for nylig oprettede frie gymnasium f. eks. fik mulighed for at gennemføre denne del af arbejdsgruppens forslag. Jeg ved godt, at forslaget går ud på, at disse eksperimenter

[Orla Møller.]

skal gennemføres ved et kommende statsgymnasium, men jeg har den opfattelse, at man egentlig ganske udmærket kunne lade dem ske ved det frie gymnasium, der allerede er oprettet. Ministeren har stadig væk en chance for at lade dette blive til virkelighed; han kan i replikken til mig fremme skoledemokratiet på den måde ved at give mig et tilsagn om, at man fra ministeriets side vil træde positivt ind bag ved noget sådant.

Jeg har altså adskillige kritiske bemærkninger til dette lovforslag, fordi jeg er bange for, at det ikke sætter gang i debatten om integreringen af de forskellige undervisningsformer for aldersgruppen 16—20-årige. Jeg er overbevist om, at det er på dette felt, vi i uddannelsesdebatten i fremtiden kommer til for alvor at slås. Derfor er jeg bange for, at man med dette forslag har opgivet noget af de lange linjer og faktisk går i stå i debatten.

Trods disse kritiske bemærkninger er mit parti indstillet på at gå ind i et velvilligt udvalgsarbejde; vi håber på, at der i hvert fald ved forslagens gennemførelse kan oparbejdes nogle erfaringer, som ville give ekstra stof til at gennemtænke den uddannelsesreform, vi stadig væk mangler for hele feltet de 16—20-årige.

Gerda Møller: Det kan for så vidt være rigtigt at stille det spørgsmål, som hr. Orla Møller rejste: hvilke årsager kan der være til, at vi igen skal gå i gang med ændringer inden for gymnasiet? For forholdet er jo det, at man for 10 år siden havde læseplanudvalget, der beskæftigede sig med de forhold, der skulle være inden for gymnasiet både med hensyn til undervisningsform, fagtimer osv.; og vi har også den røde betænkning om, hvorledes det nye gymnasium skulle se ud.

Men vi lever i et samfund, der er i en meget hastig udvikling; der sker næsten fra dag til dag store ændringer i samfundet. Vi lever i et samfund med en stærkt stigende produktion, med stærkt stigende indkomster, som har ført til krav om, at man må have flere og bedre uddannelser end dem, vi har. Der kræves i den forbindelse naturligvis nye erfaringer inden for både psykologien og pædagogikken.

Når man har fulgt folkeskolens udvikling, vil man se, at dér ændres strukturen mere og mere henimod en enhedsskole med tilvalg, og når det er tilfældet, så kan vi ikke lade gymnasiet stå som en isoleret afdeling. Det skal på en eller anden måde kædes sammen med folkeskolen. Med den ændrede sociale struktur i samfundet får gymnasiet også flere og anderledes elever ind.

Der kunne nævnes mange andre årsager til, at man skulle gå i gang med dette forsøgsgymnasium. Vi kan nævne den årsag, som undervisningsministeren selv har gjort opmærksom på i bemærkningerne til lovforslaget, at der allerede gennem lang tid har fundet forsøgsvirksomhed sted på det gymnasiale område, men vi ved også, at mange af de forsøg, der dér har fundet sted — hvad enten eksperimenterne er foretaget af enkelte lærere, af flere lærere sammen eller af et helt lærerkollegium — ikke er nået videre end til de pågældende lærere eller til dem, der var på skolen, til andre faglærere. De er ikke kommet til behandling på et, om jeg så må sige sagkyndigt plan. De er altså nået ud til en for lille kreds.

Vi ved også, der er foretaget forsøg på dispensation, og de forsøg har været nøje overvåget. Man har efterhånden indhøstet erfaringer, og i mange tilfælde har de forsøg fået et sådant omfang, at man i virkeligheden slet ikke mere kan tale om, at det er forsøg; det er en ny metode, der er indført på grundlag af et tilstrækkelig stort bedømmelsesmateriale både fra lærernes og fra elevernes side.

Det er ikke stedet her under førstebehandling, som jo er en principbehandling, at komme ind på alle de forsøg, som vi ved foregår over hele landet, såvel i den daglige undervisning som med eksamensformen — forsøg, synes jeg selv, på helt nye og spændende områder som datamatik, teaterhistorie, dramatik med skemafrie ugedage, gruppearbejde og metodeforsøg, i hvilke der bl. a. indgår en række audiovisuelle hjælpemidler, sproglaboratorier osv., osv.

Når alt det finder sted mere eller mindre udadvent, finder jeg det rigtigt, at gymnasieskolen har ønsket at få sit eget forsøgscenter, hvor man på den mest hensigtsmæssige måde kan samle erfaringer både af pædagogisk, af faglig og af organisatorisk art, således at vor gymnasieskole hele tiden

[Gerda Møller.]

kan leve op til de krav, som et samfund i stadig udvikling må stille til de elever, gymnasiet har.

Der nævnes i betænkningen mange forsøg, som det vil være værdifuldt at komme i gang med og få afprøvet, storklasseundervisning, som vi kender det fra USA, udarbejdelse af edb-styrede undervisningsprogrammer, afprøvning af eksisterende undervisningsprogrammer, tilvalgsgymnasiet, indlæringslaboratorier og elevdemokrati. Der er for så vidt i den betænkning, der er kommet, megen spændende læsning, men det kan vi komme nærmere ind på i udvalget og måske også ved andenbehandlingen.

Den konservative folketingsgruppe kan anbefale det lovforslag, der ligger på bordet om oprettelse af et forsøgsgymnasium i Herlev. Vi kunne for så vidt godt have ønsket, at det gymnasium var blevet placeret et andet sted i landet end så nær hovedstaden, som tilfældet har været, men vi har forstået på de bemærkninger, der ledsager lovforslaget, at det ikke har været muligt at lægge gymnasiet et andet sted, idet der dels skulle være brug for et nyt gymnasium, dels skulle være andre gymnasier i nærheden, hvor de elever kunne komme til at gå, som ikke ønskede at være elever i forsøgsgymnasiet.

Det er rigtigt, hvad hr. Orla Møller siger, at det er dyrt at eksperimentere. Vi har da også i vores gruppe spurgt os selv, om det nu var nødvendigt lige på dette tidspunkt at investere de mange penge over den årække, der er tale om, i dette forsøgsgymnasium. På den anden side har vi ment, at nogle af de penge, der gives bedst ud i samfundet, er pengene til uddannelse, og skal vi have den rigtige uddannelse, må den hvile på de bedst mulige erfaringer og dermed på de mest betryggende forsøg.

Hr. Orla Møller sagde, at der ikke blev plads for forsøg med HF-uddannelsen. Nu er HF-uddannelsen jo en forholdsvis ny foreteelse, men så vidt jeg har læst ministerens bemærkninger, har ministeren i hvert fald ikke stillet sig afvisende over for even-

tuelt også at lave forsøg inden for HF-uddannelsen. Ministeren siger, at det kan vi komme ind på i udvalgsarbejdet. På den anden side vil jeg nu nok mene, at skal man til at lave forsøg på HF-området, så må man vel først have nogle flere erfaringer, end vi har i øjeblikket.

Med disse bemærkninger skal jeg på den konservative folketingsgruppes vegne anbefale et positivt udvalgsarbejde.

Anna Sejerøe-Olsen: Da hr. Robert Christensen ikke kan være til stede, skal jeg på venstres vegne anbefale det foreliggende lovforslag.

På mange områder er de grundlæggende uddannelser i disse år i støbeskeen. Det må være et helt naturligt led heri, at gymnasiets indhold og arbejdsform hverken kan eller bør stå uantastet. Vi er derfor tilfreds med, at der med dette forslag åbnes for et grundigt forsøgsarbejde i gymnasieskolen. Men jeg håber dog, at der stadig i muligt omfang må kunne gennemføres forsøgsarbejde ved gymnasieskolerne, så der ikke bliver stilstand fra lovforslagets vedtagelse, og til forsøgsarbejdet kan begynde at vise resultatet.

Jeg har med glæde noteret mig i bemærkningerne til det fremsatte lovforslag, at man ønsker at tage både lærere, elever og forældre foruden repræsentanter fra undervisningsministeriet med ind i det påtænkte forsøgsråd, ligesom man også har ønsket i det videre arbejde at tage eleverne med. Jeg synes, det er noget meget positivt. Jeg er også tilfreds med, at der sigtes mod et vist lærergennemtræk, hvis jeg må kalde det sådan, sådan at der også på den måde skabes nær kontakt til hele gymnasieskolen.

Når ordet kontakt er nævnt, tror jeg, det i den forbindelse er vigtigt at pege på, at der i dag fra mange sider og med rette fremføres ønsker om en nærmere samordning af ungdomsuddannelserne, ønsker, som jeg tror vil tiltage i styrke, før forsøgsgymnasiet står færdigt. Derfor finder jeg det vigtigt, at der ikke bare er kontakt fra forsøgsgymnasiet

[Anna Sejerøe-Olsen.]

og til gymnasieskolen, men at der også fra dette område er en nær kontakt til andre former for ungdomsuddannelse, sådan at gymnasiet naturligt kommer til at fremtræde som det, det bør være, et led i ungdomsuddannelserne.

Placeringen af gymnasiet er nævnt. Også vi har måttet indse, at det må være rigtigt, at man netop placerer et forsøgsgymnasium i et område, hvor det er muligt for eleverne at stå i et frit valg.

Ud fra disse bemærkninger kan jeg tilsige en velvillig behandling i udvalget.

Bernhard Baunsgaard: På den radikale gruppes vegne vil jeg gerne anbefale dette lovforslag og sige tak til undervisningsministeren, fordi han har fremsat dette forslag. I en tid, hvor vi også inden for gymnasieskolen må se, at betingelserne strammes for undervisningen — jeg tænker her på, at elevkvotienten på tilvalgslinjerne er sat op — er det glædeligt, at vi samtidig har kunnet skabe udvej for at foretage sådanne forsøg som disse.

Jeg er ganske klar over, at et forsøgsgymnasium bør lægges i et område, hvor der er nem adgang til at følge den traditionelle eller almindelige gymnasieuddannelse, for skal der være mening med forsøg, så må der også være en mulighed for, at disse forsøg slår fejl, og så må man konstatere, at den uddannelse, som vedkommende gymnasiast har fået, ikke var så god, som hvis man havde fulgt den almindelige gymnasieuddannelse.

Der må altså være adgang til at vælge et almindeligt gymnasium, men jeg kan ikke lade være at understrege heroppefra, at der nu er adskillige steder i provinsen, hvor man godt kunne anbringe et forsøgsgymnasium selv med denne betingelse for anbringelsen. Da der er blevet sagt heroppefra, at det måske har været grunden til, at man ikke er gået til provinsen, skal jeg meget gerne anvisé steder, hvor der både er plads til et sådant forsøgsgymnasium, fordi der er andre gymnasier, og hvor der vil være brug for endnu et gymnasium; men det går jeg ud fra at undervisningsministeriet også selv er klar over. Da man imidlertid nu har ført forhandlinger med Herlev og Københavns amt, skal jeg anbefale også stedet, selv om

jeg beklager, at det har været nødvendigt at styrke hovedstadsområdet, skønt vi på andre områder bestræber os for udflytning.

Hr. Orla Møller omtalte, at et sådant forsøgsgymnasium blev dyrt, men jeg er alligevel tryk ved denne ekstra udgift i betragtning af den gavn, vi kan få, i hvert fald har mulighed for at få, for hele samfundet på dette område. Jeg tror, det er vel anbragte penge.

Jeg tror også, jeg på hele den danske gymnasieskoles vegne kan sige tak for, at vi får dette forsøgsgymnasium. For gymnasieskolen er jo et område, hvor der er mange forsøg i gang. I begyndelsen af 1960'erne kom der bl. a. oversigten af Jesper Florander m. fl., der hed sådan noget som „Forsøg i Gymnasieskolen“, og nu har undervisningsministeren atter indkaldt oplysninger om forsøg, der har fundet sted siden da.

Jeg vil gerne sige i anledning af de betragtninger, der kom fra hr. Orla Møllers side om pessimismen vedrørende mulighederne for at foretage forsøg på dette nye forsøgsgymnasium, at jeg er da meget parat til, og det tror jeg at hele udvalget vil være, at gennemgå de betingelser, der er opstillet, og skulle der ikke være tilstrækkelig mulighed for at foretage ønskede forsøg, så kommer vi nok igennem med en forandring.

Men når hr. Orla Møller går så langt som til at sige, at dette skulle umuliggøre forsøg med — jeg tror, udtrykket var — „de stivnede eksamensformer“, så vil jeg gøre hr. Orla Møller opmærksom på, at der allerede i dag i høj grad finder forsøg sted i gymnasieskolen netop på dette område. Det er nu almindeligt, og jeg gad vide, om der findes noget gymnasium, som ikke har prøvet en ny eksamensform. Mange har det f. eks. i historie, hvor man udleverer årstalslister, historisk atlas, giver tid til forberedelse, efter at eksaminanden har fået spørgsmålet stukket ud. Man udleverer kilder til kandidaten, der er oppe til eksamen, kilder, der ikke er gennemgået i forvejen, for at man kan se, om selve den historiske metode er forstået, sådan at man også kan anvende den viden, man har erhvervet, ikke på hukkommelsesstof, men netop på nye områder.

Det er næsten en menneskealder siden, man gik over til i gymnasieskolen at udlevere tekster på fremmede sprog, som ikke var læst i forvejen. Dette er udvidet meget

[Bernhard Baunsgaard]

betydeligt i de senere år, og når dette kan finde sted i det gymnasium, som man helt fejlagtigt tror er så stivnet, at man slet ikke kunne tænke sig at prøve noget nyt, så er jeg nu tryk for, at der i dette forsøgsgymnasium bliver vid mulighed for at foretage mange forsøg.

Men som sagt, skulle det vise sig ved en gennemgang i udvalget, at der skulle være væsentlige hindringer, så er jeg sikker på, vi bliver enige om at forandre forudsætningerne.

Morten Lange: Der er vel egentlig en hel del, der taler for, at det er en, skal vi sige yngre oldsag, ministeren her er kommet frem med. Et forsøgsgymnasium havde vi haft brug for i endnu højere grad for 20-30 år siden til at lægge op til den differentiering af gymnasiet, som har taget skred i de sidste 10-12 år. Men det kan jeg ikke udelukkende laste den nu siddende undervisningsminister for; han har jo haft forgængere, som i den forbindelse er endnu mere syndige, for de har altså ikke fremsat forslag; den nuværende minister har dog fremsat det.

Jeg ville tro, at hvis vi i dag skulle have et passende fremsyn — og det skader som regel aldrig, selv om jeg godt ved, det er besværligt — så ville det, vi i dag skulle lægge en plan for, ikke så meget være et forsøgsgymnasium inklusive en HF-afdeling, men snarere noget, der blev lagt op i sin fulde bredde som en forsøgsskole for de 16—19-årige, svarende til den stigende tendens, der i flere partier er til at anse en 12-årig undervisningspligt for noget, som ikke ligger så forfærdelig langt fremme, og den tendens, der vistnok er i alle partier til at anse en 12-årig undervisning for at være noget, som i den kommende tid bliver særdeles udbredt.

Jeg synes, det havde været en meget interessant og lykkelig idé, om vi havde haft et sådant bredere forslag foran os. Men det skal naturligvis ikke forhindre, at forsøgsarbejdet også på gymnasie- og HF-niveauet har en mere generel betydning også for fremtidige løsninger; derfor er det ikke nogen ulykke, hvis man starter et forsøg, der i sit oplæg er for smalt. Jeg nævner blot, at dette forsøg i sit oplæg er for smalt og der-

til, som hr. Orla Møller præciserede det, måske endog lovlig meget bundet af fortiden snarere end med frie hænder over for fremtiden.

Jeg vil gerne sige et par enkelte ord om placeringen. Af en eller anden grund synes man altså, at Herlev er et godt sted, og det er der vel et eller andet der har talt for i de beregninger, man har gjort sig, men jeg synes egentlig, det havde været interessant, om man havde fundet en anden lokaliseringsfaktor, som det hedder i det forkvaklede sprog, vi skal tale. Jeg synes, der var meget, der talte for, at et af vore universitetscentre simpelt hen burde have omfattet dette forsøgsgymnasium, det være sig et universitetscenter på Amager, et universitetscenter i Århus, i Odense, eller hvor man ellers ville have valgt det, sådan at samspillet mellem de steder, hvor gymnasielærerne uddannes, og de steder, hvor de skal arbejde, var blevet betydelig bedre opdyrket. Man har jo altid en klar forbindelse imellem et seminarium og en øvelsesskole, man har forbindelse imellem lærerhøjskole og seminarium, man har kort sagt ved de institutioner, hvor læreruddannelsen er væsentlig, altid sørget for, at der var et praktisk arbejdende værksted i nærheden, og jeg synes, det havde været nærliggende, om man formelt havde sørget for, at forsøgsgymnasiet var blevet et led i et sådant universitetscenter; så skal det jo nok passe, at der snart var blevet flere af dem.

Men naturligvis kan der være samarbejde, selv om gymnasiet rent fysisk ligger i Herlev, blot vil jeg sige, at hvis vi virkelig skal udbygge disse centerideer, skal vi i gang med lidt konstruktiv tænkning og finde ud af, hvad det er for elementer, der hører til, og ikke bare lade elementerne placere og så bagefter komme til at ærgre os over, at vi kunne have gjort det smartere.

Men jeg har fornemmelsen af, at det er så langt fremme forhandlingsmæssigt, at det bliver svært at få en bedre disposition; vi kunne dog måske se på det, og det var da højst sandsynligt, at vi i hvert fald i en kommende planlægning i så fald kunne forfare bedre.

I øvrigt må jeg sige om forsøgsvirkomheden som knyttet til et sådant forsøgsgymnasium, at jeg ikke vil håbe, det kommer til at betyde nogen indskrænkning af forsøgsvirk-

[Morten Lange.]

somheden i gymnasieskolen. Jeg er i og for sig enig med hr. Bernhard Baunsgaard i, at den har været ganske vidtstrakt i de sidste 10-20 år, og det er og kun godt. Men der er altid den fare ved at lave et officielt forsøgscentrum, at folk får udleveret en hovedpude i retning af, at de måske så kan slippe for at forsøge sig eller bliver mindre inspireret. Jeg mener, at der på ethvert gymnasium bør foregå forsøg i ganske betydelig grad af hensyn til det enkelte gymnasium og af hensyn til gymnasieskolen som helhed. Lige så snart en skole holder op med at drive forsøgsvirksomhed, stivner den. Det gjaldt i mange, mange år i udpræget grad for gymnasieskolen, og det skulle nødvendigvis virke sådan, at fordi man får et forsøgslaboratorium, holder forsøgene op uden for laboratoriet; det vil jeg så meget fraråde.

I øvrigt må vi sige, at allerede med det begrænsede sigte er spørgsmålet om en forsøgsvirksomhed inden for gymnasiet særdeles aktuelt. Jeg synes, at vi ved et just omdelt lovforslag udskød behandlingen lidt af den meget vanskelige sag, som drejer sig om adgangen til de højere læreanstalter, et af de steder, hvor et forsøgsgymnasium nok må indstille sig på at det ikke længere er en monopolvirksomhed, hvad det angår, men en virksomhed, som skal levere kandidater, som skal levere studerende på lige hammel med en lang række andre. Det er det, som på én gang for mig havde gjort det naturligt, om sigtet havde været bredere, men når det nu ikke er det, må gøre det naturligt for forsøgsgymnasiet at tilpasse sig den nye situation og i det hele taget finde ud af, hvad det egentlig er for betingelser, man må stille til den gymnasiale uddannelse i en periode, hvor optagelsen ved de højere læreanstalter vil skride frem med en hast, som formodentlig ikke engang den siddende undervisningsminister har budgetteret højt nok, og hvor vi i hvert fald blot kan konstatere, at hvis den ikke skrider frem med meget betydelig hast, er Danmark en stilstandens enklave, noget, der nødvendigvis skulle hælde os.

Jeg kan på mit partis vegne naturligvis tilsikre en velvillig udvalgsbehandling, for så vidt som vi meget gerne vil diskutere spørgsmålet og se, om vi kan finde forbedringer af projektet. Vi finder selve oplæg-

get, som jeg sagde, historisk lidt stift, men ethvert eksperiment på uddannelsesområdet er jo i sig selv værd at eragte, så det skal i hvert fald være en positiv behandling, selv om vi mener, at udgangspunktet ikke er det bedste.

Sigsgaard: Jeg er enig med de foregående ordførere i, at der er et stort behov for forsøgsvirksomhed inden for gymnasiet og inden for uddannelsesområdet i det hele taget. De penge, der bruges på forsøgsvirksomhed, på forskning på uddannelsesområdet, er jo meget, meget små beløb, og heller ikke — slet ikke, kan vi sige — den nuværende regering har været villig til at sætte beløbene op. Der findes ikke andre områder, tror jeg, i vort samfund, hvor man på samme måde og i samme grad kører efter gamle principper og metoder og tankegange uden at bruge ret megen energi og ret mange penge på at efterprøve dem som netop på det område, vi her har med at gøre. Behovet er altså stort nok.

Jeg kan beklage, at forsøgsarbejdet kun skal gælde gymnasielinjen og ikke HF-linjen, og jeg savner egentlig en begrundelse for det. Der er angivet den begrundelse, at HF-linjen er noget ganske nyt, men jeg synes alligevel, der kunne være behov for, at forsøgene også foregik dér.

Man kan så stille det spørgsmål: er der tilstrækkelig vide rammer omkring forsøgsvirksomheden? I ministerens bemærkninger til lovforslaget nævnes de mange ønsker om fornyelse i gymnasiet. Der står:

„Ønsker om en ny skolestruktur, nye undervisnings- og eksamensformer, nye hjælpemidler, øget samarbejde mellem elever og lærere m. m.“

Forsøgs gymnasiets opgaver præciseres også; der skal arbejdes med

„pædagogiske forsøg, der har til formål at belyse undervisningens organisation, værdien af forskellige metoder og hjælpemidler samt samarbejdsproblemer omkring undervisningen“.

Der er jo ikke helt overensstemmelse mellem de ønsker, der citeres i begyndelsen af bemærkningerne, og den opremssning af formålet med de pædagogiske forsøg, der kommer senere. Jeg synes, det er helt rimeligt, når hr. Orla Møller rejser spørgsmålet om, hvorvidt forsøgs gymnasiet f. eks. ikke

[Sigsgaard.]

også skal kunne gennemføre forsøg med eksamensformerne, og jeg ser meget gerne, at ministeren udtaler sig om det spørgsmål allerede her i dag.

Der tales heller ikke i opgavepræciseringen om forsøg med selve skolestrukturen. Mig forekommer det, at netop forsøg med strukturen skulle være noget af det allervigtigste, og hvis det er udelukket fra det, der ligger på bordet her, er værdien mere begrænset, end man havde håbet.

Man spørger sig selv, om de planlagte forsøg kan tænkes at kunne lede gymnasiet ud over dets traditionelle rolle som en borgerlig klasseskole: Jeg tror ikke, man skal gøre sig illusioner i den retning, og jeg tror i øvrigt, hr. Orla Møllers særdeles skeptiske og kyndige kommentarer til dette og til andre forhold i forbindelse med lovforslaget desværre kun er alt for berettigede.

I det hele taget kan man spørge: vil en gymnasieforsøgsskole ikke befæste den urimelige adskillelse mellem folkeskolen og gymnasieskolen? Ligesom hr. Morten Lange vil jeg sige, at når vi nu taler om og mange af os stiler efter en 12-årig skole for alle, så ville en 12-årig forsøgsskole, hvor undervisningen på alle niveauer af alle 6—19-årige, ikke bare 16—19-årige, skulle finde sted, være mere ønskelig end den gymnasieskole, der her foreslås. I øvrigt mener jeg, at på lidt længere sigt skal gymnasiet lige så vel som realafdelingen afskaffes.

Men tilbage til lovforslaget: hvad med undervisningens indhold, skal der ikke gøres forsøg med det? Der tales om metoderne, der tales også om inddragelse af nye fag, men jeg vil gerne stille det spørgsmål: kan der ikke også gøres forsøg med indholdet? Jeg tror, at det netop er på indholdsområdet, der måske er allerstørst behov for revisionforsøg. Fornyelsen er i øvrigt ikke gjort med den stærke betoning af de musiske fag, det musiske skulle hellere indgå i de andre fag; det er i hvert fald det væsentlige.

Jeg kan acceptere korttidsansættelsen af lærere, bare den ikke bliver alt for kort.

Med hensyn til forsøgsrådets sammensætning savner jeg en repræsentant for Danmarks pædagogiske institut og vil gerne bede om en kommentar til det spørgsmål. Når vi har et pædagogisk forskningsinstitut, burde det så ikke være repræsenteret i for-

søgsrådet? Endelig savner jeg også repræsentanter for forsøgsområdet inden for folkeskolen. Når man nu skal have disse forsøgsområder adskilt, var det så ikke i hvert fald rimeligt, at man fik den forbindelse, der kunne ligge i, at nogle af folkeskoleforsøgsfolkene — eller måske kun én — kom ind i dette forsøgsråd?

Hvad placeringen angår, har vi jo aldrig haft en regering, der har snakket så meget om udflytning som den nuværende regering, men i stedet for synes jeg, man skulle snakke om en mere ligelig udvikling af landets forskellige dele. I stedet for at udvikle mange dele af landet sker der det, mens regeringen snakker om udflytning, at man afliver mange dele af vores land. Allerede i morgen fortsætter VKR bestræbelserne på at ødelægge livs- og vækstbetingelserne rundt omkring i landet, idet man skal til at nedlægge nogle jernbanestrækninger. Her havde der været en chance for at gå den modsatte vej for at skabe bedre muligheder ude i landet, og det synes jeg man skulle have benyttet sig af i stedet for at lægge forsøgs-gymnasiet i Herlev, selv om der selvfølgelig overalt i landet er mangel på gymnasier, det erkender jeg.

Jeg kunne på flere punkter godt tænke mig mere vidtgående forsøg. Jeg kunne tænke mig, at man drog selve formålsparagraffen ind. Der hedder det i dag, at gymnasiet skal være almindennende og give grundlæggende forudsætninger for videregående studier. Jeg synes, at et forsøgs-gymnasium burde sætte spørgsmålstegn ved det. Den almene dannelse går på en forældet idé om, at det gælder om at have lært en hel masse, som man jo lynhurtigt glemmer igen, i hvert fald hvis man ikke bruger det. Det kunne i forsøgsskolen erstattes med socialdannelse i erkendelse af, at det er vigtigere at kunne fungere i en social sammenhæng. Man burde også sætte spørgsmålstegn ved, om gymnasiet fortsat skal have som hovedopgave at fodre universiteterne og de højere læreanstalter. Et bredere gymnasium ville også give eleverne bredere erhvervsvalgmuligheder eller uddannelsesmuligheder, og det er bedre end snakken om adgangs-begrænsning. Allerbedst ville det som sagt være, hvis vi på lidt længere sigt kom af med gymnasiet.

Forsøgs-gymnasiet skal eksperimentere

[Sigsgaard.]

med samarbejde mellem elever og lærere. Jeg vil anbefale, at man drister sig til at tænke så radikalt, at man forsøger sig med gradvis at lade eleverne selv overtage ansvaret for deres studier.

Jeg vil lige pege på Højmark Jensens artikel i Danmarks pædagogiske Tidsskrift nr. 4 fra 1968 om det frie gymnasium. Jeg mener, at man her kunne finde et udgangspunkt også for forsøgsgymnasiet. Han opererer her med et introduktionssemester og derpå 5 semestre, hvor arbejdet er delt på 3 områder, for det første kernefag, og det skulle være psykologi, sociologi og samtidens samfundsforhold plus kunstneriske fag, for det andet tilvalgsfag, og det skulle være de mere traditionelle gymnasiefag plus nye fag som f. eks. kybernetik og film, teater, dramatik, og endelig for det tredje selvstudium, fuldstændig frit valgt selvstudium. Jeg synes, man skulle spekulere over det og i det hele taget overveje at være lidt mere dristig i forsøgene, end der tilsyneladende er lagt op til med dette lovforslag.

VS' stilling til lovforslaget afhænger af, hvor mange forbedringer der kan gennemføres i udvalget. Som det foreligger nu, er det lidt for tamt og traditionelt.

Hanne Reintoft: Det har jo tit været kritiseret, at den offentlige undervisningssektor var for tilbageholdende både med initiativ og med bevillinger til forsøgsundervisning og pædagogisk forskning. Lovforslaget kan vel ses som en imødekommelse af kritikken.

Vi er enige i, at forsøgsgymnasiet skal være en statskole. Vi er også enige i, at der skal forskes. Jeg kan ikke se nogen modsigelse i, at vi skal have en 12-årig skole, hvor forskningen skal komme alle til gode, og forskningsinstitutioner.

Derimod er vi knap så enige i placeringsproblemet.

Det er fristende, at Herlev kommune har tilbudt at huse gymnasiet på en velegnet grund, men andre byer eller kommuner kunne vel komme med samme tilbud. Og vi vil pege på, at vi mener, der bør ske en større udbygning af landet, og at der er områder, der i høj grad trænger til udbygning med institutioner og læreanstalter. Jeg kan ikke lade være med at pege på det nordjyske område, på Ålborgområdet, der også

skulle kunne opfylde kriterierne for en korrekt sammensætning af gymnasiets elevklientel.

Vi finder det rigtigt, at et forsøgsgymnasium har et miljø- og et elevklientel, der ligger tæt op ad det miljø og det elevklientel, der præger gymnasier med hovedparten af landets gymnasieelever. Derfor bør det nok placeres således, at der findes andre gymnasier i rimelig afstand — hvilket er tilfældet for Ålborgområdet — så de unge får mulighed for at vælge et nærliggende gymnasium, hvis de ikke ønsker at blive elever i forsøgsgymnasiet.

Men dette problem har nok også en anden side, der ikke er omtalt hverken i ministerens fremsættelse eller i bemærkningerne. Jeg tænker her på det forhold, at det vil være meget betydningsfuldt for forsøgsgymnasiets værdi, at elevklientelet i alt væsentligt bliver det, der hører til forsøgsgymnasiets naturlige opland. Det vil sige, at det må håbes, at valg af et andet gymnasium for dem, der bor i forsøgsgymnasiets opland, bliver undtagelser, da tvangsudskrivning til forsøgsgymnasiet selvfølgelig ikke må finde sted. Det må også håbes, at de elevpladser, der ikke kan besættes fra selve gymnasiets område, bliver besat ud fra geografiske hensyn, altså således at elever fra andre kommuner, der har skrevet forsøgsgymnasiet på ønskesedlen, placeres på dette på grundlag af et afstandskriterium.

Kun på den måde kan det sikres, at elevklientelet får en alsidig sammensætning med hensyn til social og miljømæssig baggrund, og vi finder, at en sådan alsidig sammensætning vil være absolut nødvendig af hensyn til forsøgsresultaternes værdi. For hvis elevklientelet udelukkende eller hovedsagelig kom til at bestå af unge, der af personlige grunde eller lignende årsager havde lagt særlig vægt på at komme ind på et forsøgsgymnasium, og som blev placeret på det ud fra det kriterium og ikke ud fra et bopælskriterium, kunne det give skæve forskningsresultater.

I omtalen af forsøgsopgaverne nævnes undervisningens organisation og struktur, nye undervisnings- og eksamensformer, værdien af nye metoder og hjælpemidler og samarbejdsproblemer. Der nævnes ikke et ord om forsøg vedrørende undervisningens indhold. Det vil efter min opfattelse være

[**Hanne Reintoft.**]

muligt i en række fag at undersøge, om ikke eleverne selv med et ændret indhold i undervisningen vil kunne tilegne sig de nødvendige forudsætninger for beståelse af studentereksamen, og jeg synes absolut, det må med ind i eksperimentet.

Når man erindrer — og det er svært ikke at huske på det hele tiden, vi bliver i hvert fald gjort opmærksom på det daglig — hvad den ulyksalige bemærkning i betænkningen til styrelsesloven om studenternes repræsentation ved universitetet har ført til af berettiget utilfredshed, af debat og nu konfrontation, så bør det nok overvejes, om ikke bemærkningerne om elevrepræsentation i forsøgsråd og koordineringsorgan kræver en konkretisering i retning af, at elevernes repræsentationsform fastlægges af dem selv. Jeg vil meget gerne have undervisningsministeren til at udtale sig om sit syn herpå. Jeg tror ikke, tiden er inde til at jøkke mere i spinaten på det område med hensyn til elevdemokrati; det er gjort i tilstrækkelig omfang på Københavns universitet.

Byggeprogrammet lyder vel så tiltalende, at mange lærere, ikke mindst de, der i dag sidder på skoler, hvor ombygningen er skudt ud i uvis fremtid, nok kan blive lidt misundelige. Men det må være rigtigt at fremhæve, at værdien af forsøgsgymnasiets virksomhed vil stå og falde med, om det beregnede elevantal fastholdes og bevillingerne til anlæg og drift ikke om kort tid beskæres igen under henvisning til en økonomisk krisesituation. Er der hold i det gode budget, i de gode byggeplaner, eller er det også noget, der skal skæres ned på, inden man overhovedet er kommet i gang?

Det må også være en forudsætning, at intet forsøg, der bliver godkendt af forsøgsrådet, hindres af økonomiske årsager i at komme i gang eventuelt med de samme undskyldninger, f. eks. at det ville bringe de samlede driftsudgifter op over det planlagte. Forsøgsrådet må have frie hænder til at sætte forsøgene i værk, bevillingsrammen må være åben opad. Mener ministeren, den kan blive det? Ellers tror jeg, at mange af de rigtige tanker, der ligger i lovforslaget, falder til jorden.

Undervisningsministeren (Helge Larsen):
Jeg vil gerne begynde med at takke for

tilslutningen til lovforslaget og til tanken om at få etableret et forsøgsgymnasium og vil med det samme erklære mig villig til at drøfte de mange problemer, som er nævnt af de ærede ordførere i dag, under udvalgsarbejdet.

Der er fra flere sider gjort bemærkninger om placeringen af statsforsøgsgymnasiet i Herlev. Jeg skal om det sige to ting, som for os har været de afgørende. Den første er, at et forsøgsgymnasium må placeres et sted, hvor elever, der ønsker gymnasieundervisning, har mulighed for uden store vanskeligheder at vælge et traditionelt gymnasium, hvis ikke de eller deres forældre ønsker, at de skal gå på forsøgsgymnasiet. Det er et vigtigt hensyn. Det andet, som har spillet afgørende ind, var, at dette forsøgsgymnasium med den tid, projektering, opførelse osv. vil tage, vil kunne være færdigt om 4 år; for at kunne få det i gang så hurtigt, som det nu er gør ligt ud fra de projekteringshensyn, som skal tages, måtte det indpasses i såvel budgetrammer som planlægning af udbygningen af gymnasier, hvor der måtte være behov for det, og dér passede netop placeringen af et gymnasium i Herlev til igangsætning i 1974-75 udmærket.

Jeg har vist hermed svaret på det spørgsmål, som blev rejst af bl. a. fru Hanne Reintoft, om der er penge til dette gymnasium. Det er indregnet i budgetrammerne for de kommende år. Det gælder også driften af det efter de beregninger, som er nævnt i bemærkningerne til lovforslaget.

Jeg vil gerne understrege det, som også flere ordførere har understreget, at der igennem de senere år har været gennemført en række forsøg inden for gymnasieskolen; den adgang til at gennemføre sådanne forsøg, der har været, vil naturligvis stadig væk være der.

Hr. Morten Lange og hr. Bernhard Baunsgaard fremhævede netop de meget væsentlige områder, hvor der har fundet forsøg sted også med eksamensformer; og disse forsøg har givet en række erfaringer. Det er lige så sikkert, at mange af de bestående gymnasier ikke har de muligheder for at gennemføre forsøg, som det nye forsøgsgymnasium vil få, af den enkle grund, at de er ikke indrettet til det og ikke har de hjælpemidler, som egentlig er nødvendige for at gå i gang med forsøg, også med forsøg med

[Undervisningsministeren.]

nye undervisningsformer. Dette vil man bedre kunne tilvejebringe i et gymnasium, som specielt indrettes som forsøgsgymnasium. Men jeg gentager: der ligger naturligvis ikke i forslaget om at bygge et forsøgsgymnasium noget ønske om, at man ikke skal kunne gå videre med forsøg i gymnasiet, både hvad undervisning og andet angår, og hvad angår eksamensformerne.

Det blev nævnt af hr. Sigsgaard, om ikke Danmarks pædagogiske institut og folkeskolens forsøgsråd bør inddrages i planlægningen af disse forsøg. Det er ting, jeg meget gerne vil drøfte i udvalget, og her vil jeg gerne gøre opmærksom på en bemærkning i min fremsættelsestale. Ved etableringen af et sådant forsøgsgymnasium drejer det sig jo ikke bare om at lægge planer for forsøg, men også om at kontrollere virkningen eller udbyttet af disse forsøg. Det er et spørgsmål, som vi har ladet stå åbent, og som vi meget gerne vil drøfte med udvalget, hvorledes en sådan kontrol med forsøgene skal gennemføres, og dér vil det, som her er nævnt, naturligt gå ind i overvejelserne.

Det er rigtigt, som hr. Bernhard Baunsgaard sagde, at forsøg kan slå fejl, og netop på baggrund af, at man her opbygger særlige muligheder for at etablere pædagogiske forsøg, vil også kontrollen af disse forsøg være noget væsentligt.

Det frie gymnasium blev nævnt af hr. Orla Møller. Jeg vil gerne oplyse, at det frie gymnasium jo siden efteråret 1970 har været i gang med sine første fire klasser, efter at man havde fået etableret undervisningsplanen og havde fået lokaler, hvor man kunne begynde på lejebasis. Jeg vil også føje til, at det frie gymnasium jo arbejder med det statstilskud, som kan tilkomme det efter loven om private skoler.

Om det frie gymnasiums erfaringer med undervisningen er det vist for tidligt at udtale sig; jeg er i hvert fald ikke i stand til det. Jeg tror, at man skal lade det arbejde med de planer, det nu er i gang med, og indhente flere erfaringer i hvert fald gennem mindst ét års virksomhed, før man begynder at vurdere det nærmere; men gymnasiet er altså i gang.

Det blev nævnt af hr. Orla Møller og i øvrigt af andre ordførere, om ikke HF-uddannelsen skulle med ind i forsøget. Det er

naturligvis muligt, jeg vil slet ikke afvise det. Men jeg synes, at vi på det tidspunkt, hvor vi skulle fremsætte lovforslaget, måtte tage i betragtning, at HF-uddannelsen er ganske ny. Det er kun to årgange, som har afsluttet HF-uddannelsen; den er på sin vis et forsøg i sig selv endnu, efter alt, hvad vi kan vurdere, et forsøg, som er lykkedes fuldt ud, men det er dog nok et spørgsmål, om ikke det på dette tidspunkt er for tidligt at tage beslutning om, at den skal drages med ind i yderligere forsøg. Men mulighederne vil naturligt være der ved forsøgsgymnasiet, som det foreslås oprettet her.

Til sidst blot én ting: hr. Orla Møller og i øvrigt flere andre ordførere har været inde på spørgsmålet om gymnasiuddannelsen sammenholdt med andre uddannelser for de 16—19-årige, og man har kritiseret, at dette forsøgsgymnasium ikke drager disse andre uddannelser med ind. Jeg mener, at dette er at stille det forkert op. Skulle man på dette område kritisere noget, måtte det vel snarere være, at vi har været for længe om at komme i gang med forsøg og med ændringer i de erhvervsprægede uddannelser for de 16—19-årige. Der er sådanne forsøg i gang med nye lærlinguddannelser, nye erhvervsuddannelser, og vi håber til foråret at have den første betænkning om en videreførelse af disse forsøgsundervisninger og om en nyorganisering af erhvervsuddannelserne, som vil sigte imod en bedre ligestilling mellem de forskellige uddannelsesstilbud, som gives de 16—19-årige. Jeg tror, at denne fremgangsmåde er mere jordnær og mere realistisk end at kaste sig ud i planer om en stor forsøgsinstitution, som skulle tage alle uddannelser med ind under sig.

Vi vil altså få lejlighed til at vende tilbage netop til spørgsmålet om uddannelserne for de 16—19-årige; de erhvervs-mæssige uddannelser, på et senere tidspunkt. Vi håber at kunne fremsætte et lovforslag ikke til gennemførelse i denne folketingsssamling, men til debat og til behandling og drøftelse i sommerens løb og til genfremsættelse i efteråret.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at lovforslaget henvises til udvalget angående undervisning og uddannelse. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Op- hold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udforskning og udnyttelse af sømaterialer inden for søterritoriet.

(Lovforslaget (nr. 104) findes i tillæg A. sp. 2203, fremsættelsen i tidenden sp. 2049).

Lovforslaget sattes til forhandling.

K. J. Mortensen: Forslaget til lov om udforskning og udnyttelse af sømaterialer inden for søterritoriet kan kun hilses med tilfredshed. Vi må vel også sige, at det var ventet, eftersom naturfredningskommissionen allerede i sin betænkning i 1967 opfordrede til en lovgivning af denne art. For det første skabes der herigennem en kontrol med udnyttelsen af de materialeforekomster, der er, og desuden er det en stadfæstelse af, at disse tilhører samfundet og ikke kan udnyttes uden videre.

Ministeren fremfører i den skriftlige fremsættelse, at lovforslaget skyldes bekymring for, at landets ressourcer vil slippe op inden for en overskuelig fremtid. Derfor havde det vel også været rimeligt, om lovforslaget i stedet for at stille krav om udlosning i dansk havn havde indeholdt et direkte eksportforbud. Jeg er nok klar over, at vi i øjeblikket er interesseret i en valutaindtægt, men jeg tror samtidig, at valutaproblemet aldrig helt vil forsvinde, hvorfor vi nok vil være lige så ked af det den dag, vi skal til at importere disse materialer.

I lovforslaget er det anført, at ministeren kan fastsætte en afgift for optagning af sømaterialer. Jeg håber, at man under udvalgsbehandlingen kan finde frem til et ændringsforslag, så der i loven kommer til

at stå, at ministeren kan fastsætte en pris for optagning af materialer; dvs. en pris, der dækker stenfiskerfirmaernes omkostninger samt selvfølgelig også levner en rimelig fortjeneste for investering og risiko. Sagen er nemlig den, at det er stat, amt og kommune, der anvender de allerfleste af disse materialer, hvorfor det kan synes ret urimeligt, at der skal være en avance på selve råmateriale, og at samfundet skal betale for disse råmaterialer, når lovforslaget i princippet fastslår, at de tilhører samfundet. Til gengæld kunne man nok have lyst til at spørge ministeren, hvordan man vil føre kontrol med denne optagning. Vi har jo i disse dage ikke særlig gode erfaringer med hensyn til det, der hedder kontrol langs kysterne og opbringning af fartøjer, som ikke vil opbringes, så derfor kan man nok spørge: hvad vil man gøre med dette her?

Jeg er også en lille smule bekymret over bemærkningerne i lovforslagets § 1, stk. 3, der siger, at ministeren kan fastsætte regler om, at optagning på vanddybder under 1,5 m ikke kræver tilladelse. Jeg mener i hvert fald, at før dette sker, må spørgsmålet undersøges meget nøje. Man må være fuldstændig klar over, at en sådan optagelse ikke vil have konsekvenser for kyststrækningen.

Jeg tror også, at man, selv om det hører under en anden lovgivning, måske skal tage med, om man ikke skal undersøge reglerne for raloptagning på selve stranden meget nøje. På et møde her i landstingssalen den 15. marts 1970 fremkom der forskellige oplysninger fra vandbygningsdirektoratets repræsentanter. Der er tilsyneladende ikke enighed mellem eksperterne om, hvorvidt raltagningen har konsekvenser for kysten, og så lang tid der ikke er det, må man i hvert fald undersøge sagen nøje, før man foretager sig noget.

Man kan i dag i Jyllands-Posten læse, at civilingeniør Hofdahl fra vandbygningsvæsenet udtaler, at man nu må køre 10.000 m³ ral ud på kysten ved Lild i Nordjylland for at sikre kysten mod de beskadigelser, som